

Introducció:

Estudis a l'entorn del diccionari bilingüe en l'àmbit germanocatalà

Ferran Robles i Sabater (València)

És ja un clàssic que els treballs que periòdicament es publiquen¹ per donar compte de l'aportació alemanya a la Filologia Catalana comencin reconeixent l'enorme deute que des de fa dècades té el nostre país amb el món germanoparlant com a gran descobridor de la llengua i la cultura catalanes a la resta del continent. Des de l'aparició del *Vocabolari molt profitós* de Hans Rosenbach a Perpinyà l'any 1502, no han estat pocs els contactes dels romanistes i catalanòfils alemanys, austríacs i suïssos amb les nostres terres. El resultat d'aquesta dedicació continuada és una vasta producció científica que avui costa de quantificar. I resulta difícil avaluar en la justa mesura quina ha estat la contribució alemanya al coneixement de la llengua, la literatura, la història o l'art dels territoris de parla catalana.

Tenint en compte açò, és paradoxal la relativament poca atenció que els estudiosos d'ambdues cultures han posat en la lexicografia bilingüe de l'alemany i el català. Els diccionaris, com a eines de consulta per a l'aprenentatge i la traducció, són instruments fonamentals pels qui s'apropen a una llengua estrangera i els seus textos quan encara no en disposen d'una competència plena. És important, doncs, una revisió constant d'aquests materials que ajudi a la seva millora i actualització, d'acord amb les necessitats dels usuaris a què van adreçats i els canvis que s'esdevenen en la nostra societat. Si bé la bibliografia romànica alemanya està farcida d'estudis monogràfics sobre els aspectes més diversos de la llengua catalana, són pocs els que han reflexionat sobre la manera de representar els trets semàntics, sintàctics, pragmàtics o textuals dels mots catalans quan es fan servir com a unitats del discurs. El mateix s'esdevé entre els germanistes catalanoparlants, els quals encara no han elaborat a dia d'avui una teoria del diccionari bilingüe que pugui aplicar-se a una millor descripció dels trets

1 Vegeu, entre altres, Klaiber (1937); Briesemeister (1979); Quintana (1986); Berkenbusch / Bierbach (1997); Robles (2005 i 2009).

característics de la llengua alemanya i que possibiliti un aprenentatge més eficient d'aquest idioma entre els nostres estudiants.

Aquest dossier monogràfic neix del desig d'obrir en la Catalanística alemanya i la Germanística catalana un debat a l'entorn de la necessitat d'encetar projectes dedicats a l'estudi comparat del lèxic d'aquests idiomes i la seva representació lexicogràfica. Si el català vol comptar amb obres de referència equiparables a les que ja existeixen en altres idiomes, cal que la teoria i la pràctica lingüística aportin dades significatives sobre el tractament que les diverses unitats de la llengua han rebut en els diccionaris català-alemany i alemany-català i que formulin propostes per a la seva optimització destinades a facilitar l'elaboració de futurs diccionaris bilingües generals i especialitzats.

Els vuit articles que configuren aquest monogràfic tenen com a tret comú l'interès pel diccionari com a objecte d'estudi, però plantegen diferents maneres d'aproximar-se als seus components. En l'article que obre el dossier, Germà Colón reflexiona a l'entorn del primer índex lexical del català i l'alemany, el *Vocabolari molt profitós per aprendre lo catalan alamany y lo alamany catalan* de Rosenbach. Únic en la seva forma, aquest repertori no és completament original. A través de l'estudi d'una part del seu lèxic, Colón demostra que l'impressor de Heidelberg agafà com a model per al seu volum un diccionari italià anterior, *Introito e Porta*, del qual prengué l'estructura, l'ordenació del vocabulari, la divisió en capítols i, fins i tot, paràgrafs sencers.

El diccionari com a eina d'aprenentatge és el punt de confluència dels dos articles següents. En el primer, Elisenda Bernal i Carsten Sinner analitzen el tractament dels lexemes verbals en alguns diccionaris bilingües català-alemany-català. Prenent en consideració els verbs que indiquen moviment, unes unitats especialment problemàtiques de la llengua, els autors identifiquen tot un seguit de dificultats que cal superar per a una codificació i presentació que proporcioni a l'estudiant equivalències acceptables en la seva llengua. A les diferències de significat que poden existir entre els mots de l'alemany i el català cal afegir, en opinió de Bernal i Sinner, dades concretes sobre els contextos d'ús de cada paraula i la seva distribució i combinació amb altres elements del discurs. En el segon article d'aquest bloc, Heike van Lawick posa de manifest les limitacions dels diccionaris bilingües actuals per a l'ensenyament de la traducció. Els estudiants alemanys i catalans fan servir el diccionari, principalment, per a les tasques de codificació i descodificació que són necessàries en activitats com la traducció o la producció textual. Una utilització del diccionari que no pari esment

del context en què apareix un mot donarà com a resultat dos tipus d'errors: els deguts a interferències lingüístiques i els causats per la mateixa organització informativa que trobem en les entrades lexicogràfiques. Com a manera de superar les limitacions lògiques de la informació que el diccionari pot contenir, van Lawick proposa el recurs a una sèrie d'estratègies de documentació que proveixin l'aspirant a traductor de dades suficients i fiables sobre els diversos valors d'un mot, les seves formes d'actualització semàntica quan s'insereix en el discurs i els seus patrons d'ús característics.

En el quart article, Macià Riutort posa en el centre de la discussió el paper del destinatari del diccionari com a condicionant de la informació que han de recollir les entrades, especialment des del punt de vista de la selecció lèxica. En el cas del català, com a llengua amb un grau progressiu d'erosió i fragmentació, és particularment rellevant que els futurs treballs lexicogràfics posin una atenció especial en l'ús d'un estàndard pluricèntric català que, alhora, deixi espai per a la inclusió sistemàtica de les variants pròpies dels estàndards balear i valencià.

Els següents tres articles estan dedicats a l'anàlisi del tractament de distintes categories lèxiques. En el primer, Andreu Castell s'ocupa de les construccions amb verb suport (CVS), combinacions verbonominals formades per un nucli verbal i un SN o SP, i la seva representació en diversos diccionaris monolingües i bilingües. Castell destaca la falta de sistematicitat en la informació oferta en les entrades verbals i nominals quant a la identificació de les CVSs i la seva diferenciació de les unitats fraseològiques (UF), la senyalització formal dels verbs suport, la indicació de les modificacions aspectuals derivades de certes combinacions d'un substantiu amb una determinada sèrie de verbs o l'aportació d'exemples. En el segon article d'aquest bloc, Aina Torrent fa un seguit de propostes sobre la teoria i la pràctica fraseogràfica. D'acord amb l'autora, el principal objectiu d'un diccionari fraseogràfic bilingüe ha de ser l'explicació adient del significat idiomàtic i les condicions d'ús real de les locucions d'ambdues llengües, per a la qual cosa Torrent advoca pel recurs al cognitivisme i la pragmàtica. El primer ens informa dels esquemes conceptuals que han impulsat el procés de lexicalització que ha donat lloc a una UF, mentre que la segona ens mostra els contextos en què aquesta combinació pluriverbal es fa servir. Una anàlisi d'una UF que desatengui la vessant pragmàtica del seu ús donarà com a resultat la identificació de falses equivalències entre fraseologismes de l'alemany i el català i proporcionarà a l'usuari del diccionari, sovint mancat d'altres eines de consulta en tasques com la producció textual, una informació insuficient sobre la utilització genuïna d'una UF i la seva apari-

ció en situacions comunicatives concretes. Tanca aquest bloc l'article de Hang Ferrer sobre el tractament de les partícules modals alemanyes en la lexicografia germanocatalana contemporània. Després d'identificar quins trets són rellevants per a la descripció integral dels lexemes pertanyents a aquesta categoria gramatical, l'autor repassa la presència d'aquests elements en els tres diccionaris alemany-català de més recent aparició. Ferrer constata l'existència de mancances en la lexicografia actual pel que fa a la troballa d'equivalències en català per a les partícules modals alemanyes, que necessàriament han de dificultar tasques com la producció textual en llengua estrangera o la traducció directa o inversa.

En el darrer article d'aquest dossier, Ferran Robles analitza els exemples inclosos en les entrades del *Diccionari Alemany-Català* de Lluís Batlle et al. Aquests models d'ús que sovint acompanyen la definició d'un mot solen proporcionar informació essencial sobre la seva distribució sintàctica, la seva combinació freqüent amb altres elements depenent de la seva càrrega semàntica o el seu vincle amb determinats registres o tipus de text. Un exemple haurà de recollir tot allò que el lexicògraf no pugui incloure o il·lustrar convenientment en la part definitòria d'una entrada. Un tractament sistemàtic de les circumstàncies que condicionen l'aparició d'un mot o una expressió en un context comunicatiu concret pot resultar molt profitós per l'usuari del diccionari en tasques com l'aprenentatge del vocabulari, la producció i recepció textual i la traducció, i és, per tant, un objectiu irrenunciable que tot lexicògraf ha de percaçar.

Aquest dossier és, doncs, una invitació a reflexionar sobre el paper de l'activitat lexicogràfica germanocatalana passada i actual i vol esdevenir l'estímul per a noves iniciatives que facilitin el seu desenvolupament. Són molts els aspectes que resten per tractar i debatre sobre una matèria a la qual sols fem una primera aproximació, i aspirem a obrir moltes més incerteses que no podrem respondre en l'espai limitat d'aquest volum. ■

■ Bibliografia

- Berkenbusch, Gabriele / Bierbach, Christine (1997): «La filologia romànica alemanya i el seu interès per la llengua catalana: retrospectiva i balanç», *Treballs de sociolingüística catalana* 13, 123–147.
- Briesemeister, Dietrich (1979): «Bibliographie katalanischer Veröffentlichungen in Deutschland seit 1945 (1945–1978)», *Iberoromania* 9, 155–163.

- Klaiber, Ludwig (1937): «Katalonien in der deutschen Wissenschaft», *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens* 6, 411–461.
- Quintana, Artur (1986): «Les quatre literatures de l'Estat Espanyol en traducció alemanya», in: *El llibre alemany: eina de diàleg cultural amb Catalunya*, Frankfurt am Main: Druckerei Lembeck, LIII–LX.
- Robles, Ferran (2005): «Les traduccions alemanyes de literatura catalana», *Zeitschrift für Katalanistik* 18, 215–229.
- (coord.) (2009): «L'aportació alemanya als estudis de lingüística catalana», *Caplletra* 47, 103–233.
- Ferran Robles i Sabater, Universitat de València, Departament de Filologia Anglesa i Alemanya, Avda. Blasco Ibáñez, 32, E-46010 València, <ferran.robles@uv.es>.